

Sociale kerncijfers¹

Centraal Bureau voor de Statistiek²

In het thema van de rubriek 'Sociale kerncijfers', die in deze aflevering van Mens & Maatschappij voor het laatst verschijnt, wordt deze keer aandacht geschonken aan het inkomen van AOW'ers. Het thema wordt afgesloten met een overzicht van bronnen. Het tweede deel van de rubriek bestaat uit de standaardtabel met sociale kerncijfers.

Inkomen van AOW'ers, 1992

Eind 1992 telde Nederland 6,3 miljoen *particuliere huishoudens*. Hiervan ontving elk vijfde huishouden AOW. Eén op de tien huishoudens bestond uit een alleenstaande AOW'er. Onder de alleenstaande ouderen vormden vrouwen veruit de grootste groep: vier van de vijf alleenstaande AOW'ers waren vrouwen.

In deze bijdrage wordt aandacht besteed aan de samenstelling en verdeling van het inkomen van huishoudens met AOW'ers en aan de inkomenspositie van deze huishoudens ten opzichte van de overige huishoudens. Voorts worden enige inkomensgegevens gepresenteerd over AOW'ers in *institutionele huishoudens* (bejaardenoorden, verpleeghuizen en dergelijke). De gegevens zijn ontleend aan het Inkomens Panelonderzoek (IPO) 1992.³ Uitsluitend personen die gedurende het gehele jaar pensioen ontvangen hebben, worden hier tot de AOW'ers gerekend.⁴

Als gevolg van onder meer de vergrijzing steeg het aantal huishoudens met AOW'ers ten opzichte van 1991 met 27.000. De groep alleenstaande bejaarden groeide het sterkst. Hier bedroeg de stijging 25.000. In particuliere huishoudens met AOW'ers leefden eind 1992 in totaal 2,1 miljoen mensen. Hiervan was 83% 65-plusser. Een nadere uitsplitsing van deze groep naar leeftijd toont grote verschillen tussen de onderscheiden AOW-huishoudens. Deze verschillen zijn bepaald door demografische factoren zoals het leeftijdsverschil tussen partners. Zo bevonden zich onder (echt)paren, van wie slechts één van de partners AOW ontving, slechts weinig (6%) bejaarden die ouder zijn dan 75 jaar. Het aandeel van 75-plussers onder (echt)paren van wie beide partners pensioen ontvingen, was 36%. Van de alleenstaande bejaarden was 56% 75 jaar of ouder, terwijl dit van AOW'ers in bejaardenoorden en dergelijke 88% was.

De particuliere huishoudens met AOW'ers zijn onderverdeeld in huishoudens gevormd door alleenstaanden, (echt)paren en overige huishoudens met AOW'ers. In deze laatste groep (12%

van de huishoudens met AOW'ers) vormen AOW'ers een gezamenlijk huishouden met één van hun kinderen, met een broer of zuster of anderszins.

De meeste huishoudens hebben naast AOW nog andere bronnen van inkomsten. Deze worden gevormd door een aanvullend pensioen bestaande uit uitkeringen van pensioenfondsen en lijfrente-uitkeringen ontvangen van levensverzekeringsmaatschappijen en dergelijke, inkomsten uit vermogen en overige inkomsten zoals loon, winst en uitkeringen waaronder huursubsidie (tabel 1). Het *bruto inkomen*¹ van AOW-huishoudens bedroeg in 1992 gemiddeld 48.400 gulden. Hiervan werd 43% gevormd door de AOW-uitkering. Het aandeel van de AOW was het hoogst (66%) bij alleenstaande vrouwen zonder aanvullend pensioen. Het aanvullend pensioen bedroeg gemiddeld 14.600 gulden. In de helft van de gevallen was het aanvullend pensioen niet groter dan 7200 gulden, terwijl bovendien bijna een kwart van de AOW-huishoudens in het geheel geen aanvullend pensioen had. Uit onderliggende informatie blijkt een samenhang tussen leeftijd en het hebben van een aanvullend pensioen. Zo beschikte 82% van de huishoudens waarvan het hoofd tussen 65 en 75 jaar oud is, over een aanvullend pensioen. Bij de 75- tot 80-jarigen was dit 76%, bij 80-plussers 69%.

Het niet ontvangen van een aanvullend pensioen werd gedeeltelijk gecompenseerd door andere inkomsten als loon, winst, uitkeringen en inkomen uit vermogen. Zo ontvingen huishoudens zonder aanvullend pensioen gemiddeld 23.500 gulden aan andere inkomsten, terwijl dit voor huishoudens met een aanvullend pensioen slechts 14.100 gulden bedroeg.

Tabel 1 Samenstelling van het bruto inkomen van huishoudens met AOW'ers, 1992

	Particulier huishouden met AOW'ers				Totaal	AOW'ers in bejaarden-oorden e.d.
	Alleenstaande AOW'er	(Echt)paar		Overig		
		beiden AOW'er	één AOW'er			
Aantal huishoudens x 1000	629	364	141	154	1288	144
% van het bruto inkomen						
AOW	53,5	49,7	37,4	23,7	43,2	73,9
Aanvullend pensioen	24,2	28,6	31,1	10,1	23,1	17,8
Inkomsten uit vermogen ¹	16,9	15,6	11,2	9,5	14,0	7,1
Overige inkomsten ²	5,7	6,1	20,3	56,8	19,6	1,2
Bruto inkomen (gemiddeld bedrag x 1000 gld)	100 (33,1)	100 (50,7)	100 (61,7)	100 (93,1)	100 (48,4)	100 (24,1)
Besteedbaar inkomen ³	77,3	76,1	71,0	66,1	73,6	82,2

1) Inclusief inkomsten uit eigen woning.

2) Loon, winst en uitkeringen waaronder huursubsidie.

3) Bruto inkomen na aftrek van premies en belastingen.

Ruim een kwart van de AOW-huishoudens ontving huursubsidie. Voor 60.000 AOW-huishoudens vormde huursubsidie zelfs de enige aanvullende bron van inkomsten. Huursubsidie leverde slechts een klein bijdrage aan het bruto inkomen. Per ontvangend huishouden bedroeg de huursubsidie 170 gulden per maand. In totaal 40.000 huishoudens hadden in het geheel geen aanvullend inkomen. Bijna 60.000 huishoudens ontvingen boven op de AOW en eventuele huursubsidie minder dan 100 gulden per maand aan aanvullend inkomen, terwijl dit voor 81.000 huishoudens tussen de 100 en 200 gulden per maand lag.

Het gemiddeld bruto inkomen van de 144.000 AOW'ers die tot de institutionele bevolking behoren is laag, gemiddeld 24.100 gulden. Dit is deels het gevolg van het feit dat er vanaf 1985 een direct beleids- en financieringskader voor bejaardenoorden bestaat. Hiermee kwam de individuele bijstandsverlening voor verblijfskosten te vervallen. Bijna 74% van het gemiddeld bruto inkomen werd gevormd door de AOW-uitkering en 18% door aanvullend pensioen.

Het gemiddeld *besteedbaar inkomen*⁶ van AOW-huishoudens steeg tussen 1991 en 1992 met 3%. Na correctie voor onder meer de prijsontwikkeling blijkt het besteedbaar inkomen van bejaarden nauwelijks (0,1%) gestegen te zijn.⁷ De bruto AOW-uitkering bedroeg in 1992 voor een alleenstaande 17.836 gulden en voor een bejaard echtpaar 24.773 gulden. Na aftrek van premies sociale verzekeringen (waaronder premies ziektekosten) en belastingen resteerde (op basis van alleen AOW) een besteedbaar inkomen van 14.925 gulden voor de alleenstaande en 21.250 gulden voor het echtpaar. Uit het IPO blijkt, dat het besteedbaar inkomen van alleenstaande AOW'ers in 1992 gemiddeld 25.600 gulden bedroeg, hetgeen circa 10.700 gulden meer is dan op basis van alleen AOW. Voor een (echt)paar van wie beide partners AOW hadden, bedroeg het verschil tussen het feitelijk besteedbaar inkomen en dat op grond van alleen AOW aanzienlijk meer, namelijk gemiddeld 17.400 gulden.

Bij een tweetal groepen komen sterke concentraties in bepaalde inkomensklassen voor. Zo had een derde van de alleenstaande AOW'ers een besteedbaar inkomen tussen 16.000 en 20.000 gulden. Het besteedbaar inkomen van (echt)paren van wie beide partners pensioen ontvingen, lag in één op de drie gevallen tussen 24.000 en 30.000 gulden.

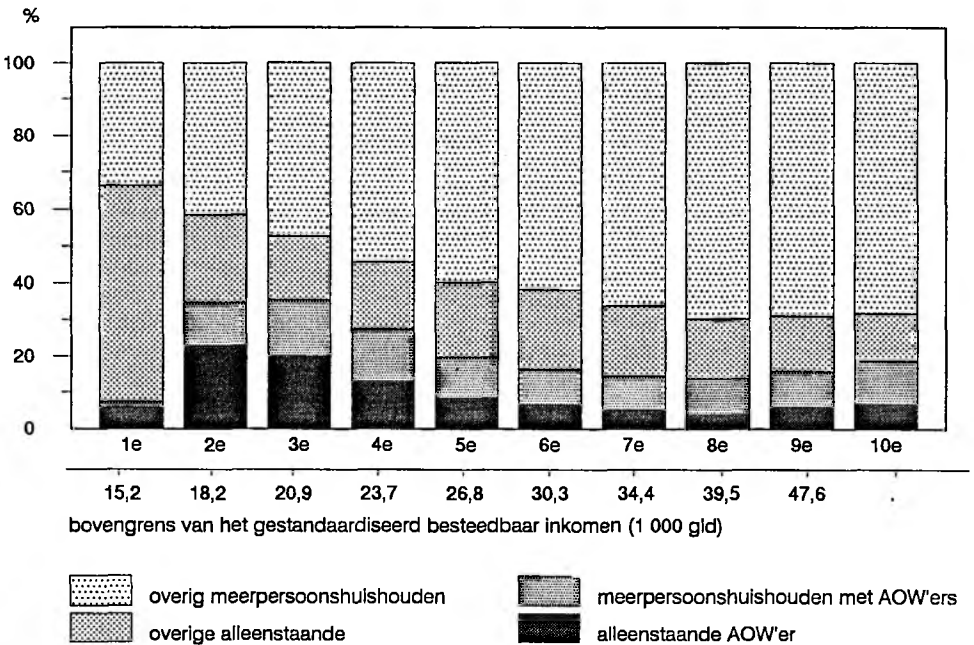
De helft van de alleenstaande AOW'ers had een besteedbaar inkomen dat groter was dan 21.200 gulden. Voor (echt)paren was dit mediane inkomen achtereenvolgens 31.600 (beiden hadden AOW) en 37.800 gulden (één van beiden had AOW). Voor ruim 18% van de AOW-huishoudens lag het besteedbaar inkomen boven de 50.000 gulden.

AOW-huishoudens met een besteedbaar inkomen dat lager is dan dat op basis van alleen AOW, zijn vooral te vinden onder alleenstaande vrouwen. Van de bejaarde vrouwen hadden er 11.000 een dergelijk laag inkomen.⁸ Een verklaring hiervoor luidt als volgt. Van een (echt)paar ontvangt elk van beide partners maandelijks 1070 gulden AOW. Als nu één van de partners in de loop van het jaar komt te overlijden, ontvangt de achtergebleven partner vanaf dat moment AOW voor alleenstaanden (1486 gulden per maand). Indien AOW de enige bron van inkomsten is, zal het eigen inkomen van deze partner voor het jaar 1992 beneden het AOW-niveau voor een alleenstaande liggen.⁹

De bestedingsruimte van een huishouden hangt niet alleen af van de hoogte van het inkomen, maar ook van de omvang en de samenstelling van het huishouden. Zo heeft een echtpaar een hoger inkomen nodig dan een alleenstaande om op een vergelijkbaar welvaartsniveau te komen. Voor de vergelijking van het besteedbaar inkomen van AOW-huishoudens met overige huishoudens is het inkomen om die reden gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van het huishouden.¹⁰ Op basis van dit gestandaardiseerde inkomen zijn de huishoudens verdeeld over tien inkomensklassen met een gelijk aantal huishoudens (figuur 1).

AOW-huishoudens waren in 1992 sterk vertegenwoordigd in de lage inkomensklassen. Terwijl één op de vijf huishoudens AOW ontving, was dit voor huishoudens met een gestandaardiseerd besteedbaar inkomen tot 23.700 gulden één op vier. In de groep van huishoudens met het laagste gestandaardiseerde besteedbaar inkomen (tot 15.200 gulden) kwamen echter relatief weinig (7%) huishoudens met AOW'ers voor. Het betreft hier vooral alleenstaande AOW'ers.

Figuur 1 Particuliere huishoudens per 10%-groep van het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen, 1992

Het gestandaardiseerde inkomen van AOW-huishoudens was gemiddeld nog geen 1600 gulden lager dan dat van de overige huishoudens. Het gestandaardiseerde inkomen van meerpersoonshuishoudens zonder AOW'ers bedroeg gemiddeld 31.900 gulden. Voor (echt)paren van wie één van de partners pensioen ontving, was dit nog geen 200 gulden minder. (Echt)paren van wie beide partners AOW hadden, kwamen er van de hier onderscheiden meerpersoonshuishoudens het slechtst vanaf. Voor hen was het gestandaardiseerde inkomen gemiddeld 27.900 gulden.

Alleenstaanden hadden het laagste inkomen van de hier onderscheiden groepen. Het besteedbaar inkomen van alleenstaande AOW'ers bedroeg gemiddeld 25.600 gulden. Dat is 1100 gulden meer dan dat van de overige alleenstaanden, die van alle huishoudens het laagste inkomen hadden.

Noten

- 1 Cijfers die vóór 9 augustus beschikbaar waren, konden nog worden verwerkt in de standaardtabel van deze rubriek. Auteursrecht is voorbehouden. Gebruik van de inhoud van deze rubriek is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.
- 2 Prinses Beatrixlaan 428, Voorburg. Postbus 4000, 2270 JM Voorburg. Tel. (070) 337 3800. Kloosterweg 1, Heerlen. Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen. Tel. (045) 570 6000.
- 3 Het IPO 1992 is een steekproefonderzoek van 75.000 huishoudens met in totaal 220 000 individuen. De gegevens voor het IPO zijn voornamelijk afkomstig uit de administraties van de belastingen. Ze zijn aangevuld met administratieve gegevens over individuele huursubsidie en studiefinanciering. Kinderbijslag en diverse sociale premies zijn berekend. Voor een uitgebreide toelichting op dit onderzoek wordt verwezen naar CBS (1994a).
- 4 Uit gegevens van de Sociale Verzekeringsbank blijkt, dat in 1992 138.000 personen voor het eerst een AOW-uitkering ontvingen. Deze groep is in het voorliggende onderzoek buiten beschouwing gelaten.
- 5 Het bruto inkomen is opgebouwd uit primair inkomen verhoogd met ontvangen overdrachten. Primair inkomen betreft inkomen uit arbeid, winst uit onderneming en opbrengsten uit vermogen (inclusief uit eigen woning). De ontvangen overdrachten bestaan uit overdrachten rechtstreeks van de overheid (bijvoorbeeld huursubsidie en bijstandsuitkeringen), overdrachten via sociale verzekeringen (zoals uitkeringen WW, ZW, WAO, AAW, AOW) en andere overdrachten (zoals pensioen).
- 6 Het besteedbaar inkomen is het bruto inkomen verminderd met betaalde overdrachten en belasting op inkomen en vermogen. De betaalde overdrachten bestaan uit premies sociale verzekeringen, premies ziektekostenverzekering, premies pensioen en lijfrente en overige betaalde overdrachten als bijvoorbeeld fiscaal aftrekbare echtscheidingsuitkeringen.
- 7 Dit blijkt uit cijfers over de dynamische koopkrachtontwikkeling (zie Trimp, 1995). De koopkrachtontwikkeling is vastgesteld voor huishoudens die zowel in 1991 als in 1992 behoorden tot de groep huishoudens waarvan het hoofd 65 jaar of ouder was.
- 8 De hierbij gehanteerde grens (14.000 gulden) is lager dan het besteedbaar inkomen op basis van alleen AOW (14.925 gulden).
- 9 Een laag inkomen kan ook veroorzaakt worden doordat er een korting op de AOW heeft plaatsgevonden (bijvoorbeeld als de premie hiervoor niet –vrijwillig – is betaald bij langer verblijf in buitenland) of doordat er sprake is van negatieve inkomensposten zoals verlies uit zelfstandige onderneming en betaalde rente.
- 10 Het besteedbaar inkomen is hierbij gedeeld door een equivalentiefactor die afhankelijk is van de omvang en samenstelling van het huishouden (zie Schiepers, 1993). Voor een alleenstaande is deze factor gelijk aan 1. Voor meerpersoonshuishoudens wordt voor iedere extra meerderjarige de factor verhoogd met 0,38 en voor ieder minderjarig kind met 0,30 aflopend tot 0,15 afhankelijk van de leeftijd en de rangorde van het kind.

Literatuur

- CBS (1994a). *Personele inkomensverdeling 1991-1993*. 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.
- CBS (1994b). *Sociaal-economische rekeningen 1993*. Voorburg/Heerlen: CBS.
- Grubben, B.H.G.M. (1994c). *Inkomen van AOW'ers, 1991*. *Sociaal-economische maandstatistiek*, 5, 7-13.
- Schiepers, J.M.P. (1993). *Equivalentiefactoren volgens budgetverdelingsmethode, 1986-1990*. *Supplement bij de Sociaal-economische maandstatistiek*, 5, 7-13.
- Trimp, L. (1995). *Dynamische koopkrachtveranderingen 1984-1993*. *Sociaal-economische maandstatistiek*, 6, 44-49.

Sociale kerncijfers ^{a)}

	Basis c.q. eenheid	1980	1990	1991	1992	1993	1994
Demografie							
Bevolking per 31 december	1000	14209	15010	15129	15239	15342	15423
w.o.							
0-19 jaar	% van de bevolking	30,9	25,2	24,9	24,6	24,5	24,4
65 jaar of ouder		11,6	12,9	13,0	13,0	13,1	13,2
niet-Nederlanders		3,7	4,6	4,8	5,0	5,1	5,0
Levendgeborenen	per 1000 van de	12,8	13,2	13,2	13,0	12,8	12,7
Overledenen	gemiddelde bevolking	8,1	8,6	8,6	8,6	9,0	8,7
Totale bevolkingsgroei		8,3	7,9	7,9	7,3	6,7	5,3
Huwelijkssluitingen		6,4	6,4	6,3	6,2	5,8	5,4
Echtscheidingen		1,8	1,9	1,9	2,0	2,0	2,4
Huishoudens per 31 december	1000	5006	6113	6216	6317	6406	6510
w.o. éénpersoonshuishoudens		1085	1829	1879	1935	1986	2063
Gemiddelde grootte van de huishoudens	1	2,78	2,41	2,39	2,37	2,36	2,33
Arbeid							
Beroepsbevolking 15-64 jaar	1000	5075	6063	6189	6296	6406	6466
Werkzame beroepsbevolking 15-64 jaar		4881	5644	5790	5885	5925	5920
w.v.							
mannen		3508	3686	3732	3781	3771	3747
vrouwen		1373	1958	2057	2105	2154	2172
Werkloze beroepsbevolking 15-64 jaar		194	419	400	411	481	547
w.v.							
mannen		95	179	180	186	228	266
vrouwen		99	240	220	225	253	280
Werkzame mannelijke beroepsbevolking 15-64 jaar	% van de mannelijke bevolking 15-64 jaar	74,1	71,1	71,5	72,0	71,2	70,5
Werkzame vrouwelijke beroepsbevolking 15-64 jaar	% van de vrouwelijke bevolking 15-64 jaar	29,7	38,8	40,5	41,3	42,0	42,1
Contractuele arbeidsduur (per jaar)	1990=100		100	99,8	99,7	99,7	99,7
Regelingslonen volwassen werknemers (per uur)			100	103,6	107,9	111,3	112,9

	Basis c.q. eenheid	1980	1990	1991	1992	1993	1994
Economie							
Beschikbaar inkomen (gestandaardiseerd)	reële ontwikkeling per huishouden, 1990=100						
éénpersoonshuishoudens		.	100	98,8	99,0*	96,9*	.
meerpersoonshuishoudens		.	100	98,4	97,9*	96,8*	.
zonder kinderen		.	100	100,4	100,5*	99,0*	.
met kinderen		.	100	95,6	94,2*	93,5*	.
huishoudens, totaal		.	100	98,4	98,0*	96,6*	.
Consumptieve bestedingen (gestandaardiseerd)		.	100	101,7	102,1*	100,9*	.
w.o.							
voedings- en genotmiddelen		.	100	98,7	98,2*	97,2*	.
duurzame consumptiegoederen		.	100	104,2	104,8*	101,1*	.
wonen		.	100	102,9	103,4*	105,5*	.
Schulden uit hoofde van consumptief krediet (ultimo)	gulden per hoofd van de bevolking	882	1049	1144	1315	1337	1386
Ontvangers van sociale zeker- heidsuitkering (jaargemiddelden)	1000						
werkloosheidsuitkering (exclusief Rww)		156	205	223	262	338	435*
arbeidsongeschiktheidsuitkering		640	862	893	908	917	909
uitkering inzake vervroegde uittreding		.	128	139	146	146	153*
periodieke algemene bijstandsuitkering aan thuis- wonenden jonger dan 65 jaar (exclusief Rww)		113	176	176	175	170	166*
Rijksgroepsregeling werkloze werknemers (Rww)		83	352	323	307	308	319*
Verkeer							
Gemiddeld afgelegde afstand per persoon km per dag		28,0	36,0	37,13	7,43	6,63	7,1
w.o.							
van en naar het werk		7,1	8,1	8,1	8,7	8,2	8,5
zakelijk bezoek in de werksfeer		2,2	3,7	3,7	4,0	3,5	3,3
Slachtoffers van verkeers- ongevallen	1						
doden		1997	1376	1281	1285	1252	1298
gewonden, opgenomen in een ziekenhuis		18621	13652	12006	11654	11562	11735

	Basis c.q. eenheid	1980	1990	1991	1992	1993	1994
Rechtsbescherming en veiligheid							
Door de bevolking van 15 jaar of ouder per 1000 van de ondervonden	per 1000 van de bevolking van 15 jaar of ouder						
gewelddelicten		60	77	.	80	70	71
diefstal delicten		127	145	.	156	150	153
Door politie en Koninklijke Marechaussee geregistreerde misdrijven	1000	706	1150	1182	1269	1274	1298*
Opgehelderde misdrijven	% van de geregistreerde misdrijven	30	22	20	19	19	19*
Uitgaven overheid voor politie	guldens per hoofd van de bevolking	206	265	271	292	296	333*
Cultuurenvrijtijdsbesteding							
Vakanties b)	per 1000 van de bevolking	836	1166	1196	1171	1230	1256
Bezoeken aan podiumkunsten in uitvoeringszalen ^{b)}		685	716	793	773	784	791
Uitleningen door openbare bibliotheken		11444	12421	12177	12193	12136	.
Uitgaven overheid voor cultuur	guldens per hoofd van de bevolking	207	228*	250	.	.	258*
Uitgaven overheid voor recreatie		167	158*	176	.	.	176*
Onderwijs							
Deelname aan voltijdonderwijs w.o. 16-24 jarigen	1000 % van de bevolking 16-24 jaar	3512	3117	3075	3081	3105	3136
		40,3	42,1	43,0	44,0	45,5	.
Uitstroom uit het voltijdonderwijs met tenminste diploma MAVO c.q. VBO	% van de uitstroom uit het voltijdonderwijs	83,8	87,6	87,4	87,5	87,5*	.
Uitgaven overheid voor onderwijs	guldens per hoofd van de bevolking	1824	2078	2125	2221	.	.
Gezondheid en maatschappelijk welzijn							
Beleving algemene gezondheidstoestand	personen met de mening (zeer)goede gezondheid in % van de bevolking	80,2 ^{c)}	81,7	80,9	81,8	80,6	80,6
Contact met de huisarts	personen die de huisarts consulteerden in % van de bevolking	69,3 ^{c)}	75,4	75,5	75,4	75,6	76,3

	Basis c.q. eenheid	1980	1990	1991	1992	1993	1994
Opnamen in het ziekenhuis	per 1000 van de bevolking	112	103	103	103	103	104*
Kosten van de gezondheidszorg	guldens per hoofd van de bevolking	1913	2889	3101	3289	3434	3490*
Uitgaven overheid voor maatschappelijk welzijn		219	405	455	490	.	.

Toelichting

. = gegeven (nog) niet beschikbaar

* = voorlopig cijfer

_ = reeksbreuk

a) Voor een toelichting op de in deze tabel opgenomen kerncijfers wordt verwezen naar de aflevering van *Mens & Maatschappij* van mei 1988, blz. 219-232. Daarnaast wordt gewezen op de mogelijkheid dat reeds eerder gepubliceerde cijfers zijn bijgesteld op grond van meer actuele en definitieve informatie.

b) In verband met een gewijzigde waarneming zijn de cijfers vanaf 1990 niet vergelijkbaar met voorgaande jaren.

c) 1981.